

Tarımsal Kooperatiflerin Sürdürülebilirliği Konusunda Yapılan Araştırmaların Bibliyometrik Analizi

Bibliometric Analysis of Research on The Sustainability of Agricultural Cooperatives

Mücahit BULUT

Zir. Müh., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü, Samsun, Türkiye
mucahitblt72@hotmail.com
ORCID: 0009-0000-6989-7045

Bakiye KILIÇ TOPUZ

Sorumlu yazar / Corresponding author

Doç. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü, Samsun, Türkiye
bakiye.kilictopuz@omu.edu.tr
ORCID: 0000-0002-3607-4306

Atıf / Cite as: Bulut, M. ve Kılıç Topuz, B. (2025). Tarımsal Kooperatiflerin Sürdürülebilirliği Konusunda Yapılan Araştırmaların Bibliyometrik Analizi, Tarım Ekonomisi Araştırmaları Dergisi (TEAD), 11 (1), 38-51.

JEL sınıflaması kodları / JEL classification codes: Q1, Q13

DOI: 10.61513/tead.1627801

Makale Türü / Article Type: Araştırma / Research

Geliş tarihi / Received date: 27.01.2025

Kabul tarihi / Accepted date: 15.04.2025

e-ISSN: 2687 – 2765

Cilt / Volume: 11, Sayı / Issue: 1, Yıl / Year: 2025

Tarımsal Kooperatiflerin Sürdürülebilirliği Konusunda Yapılan Araştırmaların Bibliyometrik Analizi

Öz

Kooperatifler ekonomik, sosyal ve çevresel boyutlarda sürdürülebilir kalkınmaya önemli katkılar sağlamaktadır. Birleşmiş Milletler (BM) tarafından 2030 yılına kadar gerçekleştirilmesi amaçlanan Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerine (SKH) ulaşılmasında da kooperatifler kilit rol oynamaktadır. Dünyada mevcut kooperatiflerin %40'ını ve kooperatif ortaklarının yaklaşık yarısını tarım kooperatiflerinin oluşturması, tarım kooperatiflerinin kooperatifçilikteki önemini açıkça göstermektedir. Tarımın sürdürülebilirliği üzerinde oldukça etkili olan tarım kooperatiflerinin de sürdürülebilir bir yapıya sahip olması kritik bir gerekliliktir. Bu çalışmanın amacı tarım kooperatifleri ve sürdürülebilirlik konusunda literatürün bibliyometrik analiz yöntemiyle ortaya konulmasıdır. Çalışmada, Web of Science veri tabanında “Agriculture cooperatives” ve “Sustainable” anahtar kelimeleri kullanılarak yapılan tarama sonucunda 1,359 yayına ulaşılmış ve veriler VOSviewer programı ile analiz edilmiştir. Yapılan analiz neticesinde elde edilen bulgular, sürdürülebilir tarım kooperatifleri konularında 2019 yılından sonra yayınlanan literatür sayısında önemli bir artış olduğunu göstermektedir. Dünyada önemli bir artış trendine sahip olan tarım kooperatiflerinin sürdürülebilirliği konusunda Türkiye literatüründe önemli bir boşluk bulunduğu belirlenmiştir. Yapılan araştırmaların BM SKH ile güçlü bir ilişki gösterdiği ve özellikle SKH 02 (Açlığa Son), SKH 15 (Karasal Yaşam) ve SKH 13 (İklim Eylemi) hedefleri üzerine yoğunlaştığı belirlenmiştir. Yapılan araştırmaların büyük çoğunluğu Çin, ABD, Almanya, İspanya ve İngiltere gibi tarım kooperatiflerinin yaygın ve gelişmiş olduğu ülkelerde yoğunlaşmaktadır. Buna karşılık, gelişmekte olan ülkelere bu alandaki çalışmalar oldukça sınırlı düzeydedir. Araştırmaların daha çok tarım kooperatifliğinin geliştiği ülkelere yapılmış olması, gelişmekte olan ülkelerdeki bilimsel bilgi eksikliğini ve tarımsal kooperatifleşmenin bu bölgelerde yeterince ilerlemediğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, gelişmekte olan ülkelere kurumlarla sağlanacak uluslararası iş birlikleri hem bu ülkelerdeki bilimsel çalışmaları hem de tarımsal kooperatifleşme süreçlerini olumlu yönde destekleyecektir. Yapılan araştırma, tarım kooperatiflerinin sürdürülebilirliği ile ilgili literatürdeki boşlukları ve gelecekteki araştırma yönlerini ortaya koyarak, politika yapıcıların bu alandaki stratejileri daha etkili bir şekilde şekillendirmelerine yardımcı olacak ve aynı zamanda bu alandaki akademik çalışmalara da yol gösterici olacaktır. Anahtar Kelimeler: Kooperatifler, Tarım kooperatifleri, Sürdürülebilirlik, Bibliyometrik analiz, VOSviewer

Bibliometric Analysis of Research on The Sustainability of Agricultural Cooperatives

Abstract

Cooperatives make significant contributions to sustainable development in economic, social and environmental dimensions. Cooperatives play a key role in achieving the sustainable development goals (SDG) set by the United Nations (UN) for 2030. The fact that 40% of the world's existing cooperatives and about half of the cooperative members are agricultural cooperatives clearly shows the importance of agricultural cooperatives in cooperatives. It is critical that agricultural cooperatives, which have a significant impact on the sustainability of agriculture, have a sustainable structure. The aim of this study is to present the literature on agricultural co-operatives and sustainability through bibliometric analysis. In the study, 1359 publications were accessed as a result of searching the Web of Science database using the keywords ‘Agriculture cooperatives’ and ‘Sustainable’ and the data were analyzed with VOSviewer software. The findings of the analyses show that there was a significant increase in the number of literature on sustainability and agricultural cooperatives published after 2019. It has been determined that there is a significant gap in the literature in Türkiye on the sustainability of agricultural cooperatives, which has a significant increase trend in the world. It has been determined that the researches show a strong relationship with the UN SDGs and especially focus on SDG 02 (Zero Hunger), SDG 15 (Life on Land) and SDG 13 (Climate Action). The majority of studies are concentrated in countries such as China, the United States, Germany, Spain, and the United Kingdom, where agricultural cooperatives are well-developed and widespread. In contrast, research in developing countries remains quite limited. The fact that most studies are conducted in countries with advanced agricultural cooperatives highlights the scientific knowledge gap and the underdeveloped state of agricultural cooperatives in developing regions. In this context, fostering international collaborations with institutions in developing countries could positively contribute to both scientific research and the progress of agricultural cooperatives in these areas. By identifying gaps in the literature on the sustainability of agricultural cooperatives and future research directions, this research will help policy makers to shape strategies in this area more effectively and will also guide academic studies in this field.

Keywords: Cooperatives, Agricultural cooperatives, Sustainability, Bibliometric analysis, VOSviewer.

1. GİRİŞ

Birleşmiş Milletler (BM), 19 Haziran 2024 tarihli Genel Kurulu'nda, kooperatiflerin sürdürülebilir kalkınmada oynadığı hayati rolün altını çizerek 2025 yılını Uluslararası Kooperatifler Yılı olarak ilan etmiştir. BM, "kooperatifler daha iyi bir dünya kurar" sloganıyla kooperatiflerin kalıcı küresel etkisinin altını çizmekte ve onları günümüzün küresel zorluklarına temel çözümler olarak konumlandırmaktadır. Ayrıca, kooperatiflerin sosyal, ekonomik ve çevresel boyutlarda sürdürülebilir kalkınmaya katkılarını vurgulamakta ve 2030 yılına kadar BM Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerine (SKH) ulaşılmasında kooperatiflerin kilit rol oynadığını vurgulamaktadır (BM, 2025). Uluslararası Kooperatifler Birliği (ICA) kooperatifi, ortakların ekonomik, sosyal ve kültürel ihtiyaçlarını ve isteklerini ortaklaşa sahip olunan ve demokratik olarak kontrol edilen bir işletme aracılığıyla karşılamak için gönüllü olarak bir araya gelen kişilerin oluşturduğu özerk bir birlik olarak tanımlanmaktadır (ICA, 2025). Sürdürülebilir kalkınma kavramı ise ilk olarak 1987 yılında Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu (WCED) tarafından ortaya atılmış ve gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılayabilmelerini tehlikeye sokmadan, bugünkü nesillerin ihtiyaçlarını karşılayabilme yeteneği olarak tanımlanmıştır (WCED, 1987). ICA, kooperatifleri sürdürülebilirliğin kurucusu olarak nitelendirmektedir ve kooperatiflerin sürdürülebilir kalkınmanın desteklenmesinde hayati rol oynadığını vurgulamaktadır (ICA, 2024). Kooperatifler, gelişmekte olan ülkelerde hem doğrudan hem de dolaylı olarak ekonomik kalkınmada önemli rol oynamakta ve yeni teknolojilerin gelişmesini de desteklemektedirler (ICA, 2012). BM kooperatiflerin bir ulusun sosyal sermaye stoğuna özel firmalardan daha fazla katkıda bulunduğunu kabul etmekte ve hükümetleri kooperatiflerin kurulması ve geliştirilmesi için teşvik etmektedir. Özellikle gelişmekte olan ülkeler için kooperatiflerin hayati önem taşıdığını belirtmektedir (BM, 2001). ICA 2023 yılı verilerine göre, dünyada var olan 2.5 milyon kooperatifin %40'ını tarım kooperatifleri

oluştururken, 1 milyardan fazla kooperatif ortağının da yaklaşık yarısı tarım kooperatifleri ortaklarıdır (ICA, 2023). Tarım sektöründe sürdürülebilirliğin sağlanması, çiftçilerin sorunlarının çözüme kavuşabilmesi, verimliliğin artırılabilmesi, üreticilerin maliyetlerinin azaltılarak gelirlerinin artırılmasıyla ekonomik ve sosyal refah seviyelerinin artabilmesi için örgütlü olmaları gerekmektedir (Kılıç Topuz, Eydur, Ertürk ve Bozoğlu, 2022). Tarımsal kooperatifler dünyanın hemen her ülkesinde bulunmakla birlikte hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ekonomilerde gıda güvenliğinin artmasına ve yoksulluğun azaltılmasına katkıda bulunmaktadır. Aynı zamanda ekonomik güçlenmeyi desteklemek için kaynaklarını bir araya getirerek çiftçilerin gelirlerini artırmalarına yardımcı olmaktadır. Nitekim, dünyadaki kişi başına düşen Gayri Safi Yurt İçi Hasılaya ve ciroya göre en büyük 300 kooperatifin %35'i tarım kooperatifleridir (World Cooperative Monitor, 2023).

Yapılan araştırmalarda üreticilerin ekonomik olarak beklentilerini karşılamak, gelirlerini ve kârlılıklarını artırmak, ürünlerini daha yüksek fiyatla pazarlayabilmek ve ucuza girdi temin edebilmek için tarım kooperatiflerine ortak oldukları belirlenmiştir (Karantininis ve Zago, 2001; Hansen, Morrow ve Batista, 2002; Österberg ve Nilsson, 2009; Kılıç Topuz, 2017). Literatürde yapılan araştırmalar da tarımsal kooperatiflere üye olmanın çiftçilerin sürdürülebilirliğini artırdığı (Leite vd., 2014; Tey vd., 2014; Zeweld vd., 2017), ortaklarının verim, gelir ve kâr gibi ekonomik değişkenleri üzerinde pozitif etki yaratarak, ortakların ekonomik sürdürülebilirliğini artırdığı (Mojo vd., 2017; Kumar vd., 2018; Zhang vd., 2020) belirtilmektedir. Benzer şekilde Kaya ve Kılıç Topuz (2023) tarafından yapılan araştırmada ise üreticilerin örgütlenmesinin çiftçilerin sosyal sürdürülebilirliğine önemli ve pozitif yönlü etkilediği vurgulanmaktadır.

Kooperatifler, çevresel sorunların üstesinden gelmede de önemli bir potansiyele sahiptir. Birçok ülkede kurumlar değişen dünyaya ayak uydurmakta zorlanırken, dünya nüfusunun

karşılaştığı sosyal ve çevresel zorluklarla mücadele etmek için nüfusun kooperatifleşmesi zorunluluk olarak görülmektedir (ICA, 2012). Kooperatifler sahip olduğu kooperatifçilik ilkelerinden dolayı da çevresel konulara daha hassastırlar (Calle vd., 2020). Tarımsal kooperatifler, kırsal düzeyde faaliyet gösterdikleri ve kırsal alanın ve genel olarak çevrenin korunmasına katkıda bulundukları için oldukça önemlidir (Figueiredo ve Franco, 2018a). Tarımsal kooperatifler, çiftçileri çevre dostu uygulamaları ve tarımsal yenilikleri benimsemeleri konusunda etkileyerek tarımsal işletmelerin çevresel sürdürülebilirliğini artırabilmektedirler (Gonzalez, 2018). Ayrıca, çeşitli çalışmalar tarımsal kooperatiflere üye olmanın çevre dostu uygulamaların ve yeni teknolojilerin benimsenmesinde önemli ve olumlu bir etkisi olduğunu tespit etmiştir (Abebaw ve Haile, 2013; Zhou vd., 2018; Yu vd., 2021).

Sürdürülebilirlik üzerinde bu denli etkili olan kooperatiflerin de sürdürülebilir bir yapıya sahip olması kritik bir gerekliliktir. Dünyada tarım kooperatiflerinin sürdürülebilirliği üzerine yapılan araştırmalar her geçen gün artmaktadır. Bu çalışmanın amacı, tarım kooperatiflerinin sürdürülebilirliği üzerine yapılan araştırmaların bibliyometrik analizini yapmak ve bu konuda literatürdeki boşluğu belirleyerek, akademinin hangi alanlarda daha fazla çalışmaya ihtiyaç duyduğunu ortaya koyarak, gelecekteki araştırmalara rehberlik etmektir. Bibliyometrik analizin temel amacı, bilimsel yazım ve bilimsel iletişim bilgisini geliştirmek amacıyla farklı zaman dilimlerinde yayınlanan yayınları belirli kriterlere göre sayısal yöntemler kullanarak analiz etmektir (Osareh, 1996; Kocabaş ve Alkan, 2020). Literatürde bibliyometrik analiz kullanılarak çeşitli konularda yapılmış çalışmalar oldukça fazladır (Güzeller ve Çeliker, 2018; Kocabaş ve Alkan, 2020; Gülmez, Oğuz ve Yalçıntaş, 2020; Finger, Droste, Bartkowski ve Ang, 2022; Yüceer, Tan, Tan ve Durmuş, 2021; Yüceer ve Tan, 2022; Tankuş, Sökmen ve Şahin, 2023; İzmir ve Güven, 2024; Luna-Vargas, Pensado- Leglise, Rosano-Peña, Marques-Serrano, 2024). İzmir ve Güven (2024) tarafından yapılan bibliyometrik analiz,

tarımsal turizm ve pazarlama konularının tarım kooperatiflerinin sürdürülebilirliği ile kesiştiğini göstermektedir.

Sürdürülebilir tarım kooperatiflerinin literatürdeki yeri incelendiğinde ise araştırmaların kooperatiflerin sürdürülebilirliğinin ölçülmesinde ekonomik, çevresel ve sosyal boyutlar üzerine yoğunlaştığı görülmektedir (Aboah, Lees, De Ponti, 2024). Bu alandaki araştırmalar genellikle şarap kooperatifleri üzerine yoğunlaşmıştır (Figueiredo ve Franco, 2018b; Richter ve Hanf, 2021; Marques ve Teixeira, 2023). Figueiredo ve Franco (2018b) tarafından Portekiz’de yapılan araştırmada, tarımsal kooperatiflerin yerel kaynakları harekete geçirme konusundaki önemine vurgu yapılmış, tarımsal kooperatiflerin ortakları üzerinde önemli ekonomik ve sosyal etkiler yarattığı ve toplumun gelişimini destekleyebilecek örgütler olarak kabul edildiği belirtilmiştir. Marques ve Teixeira (2023), tarım kooperatiflerinin sürdürülebilirliğini çevresel, ekonomik ve sosyal göstergelerle ele almış ve her bir göstergenin SKH ile ilişkisini incelemiştir. Ancak, tarım kooperatiflerinin sürdürülebilirliği konusunda yapılan çalışmaların bibliyometrik analizinin yapıldığı bir araştırmaya rastlanılmamıştır ve bu araştırmanın literatürdeki bu boşluğu doldurması beklenmektedir.

Bu çalışma dört bölümden oluşmaktadır. İlk olarak birinci bölümde giriş kısmı, ikinci bölümde materyal ve yöntem, üçüncü bölümde araştırma bulguları ve son olarak dördüncü bölümde sonuç ve öneriler kısmı yer almaktadır.

2. MATERYAL VE YÖNTEM

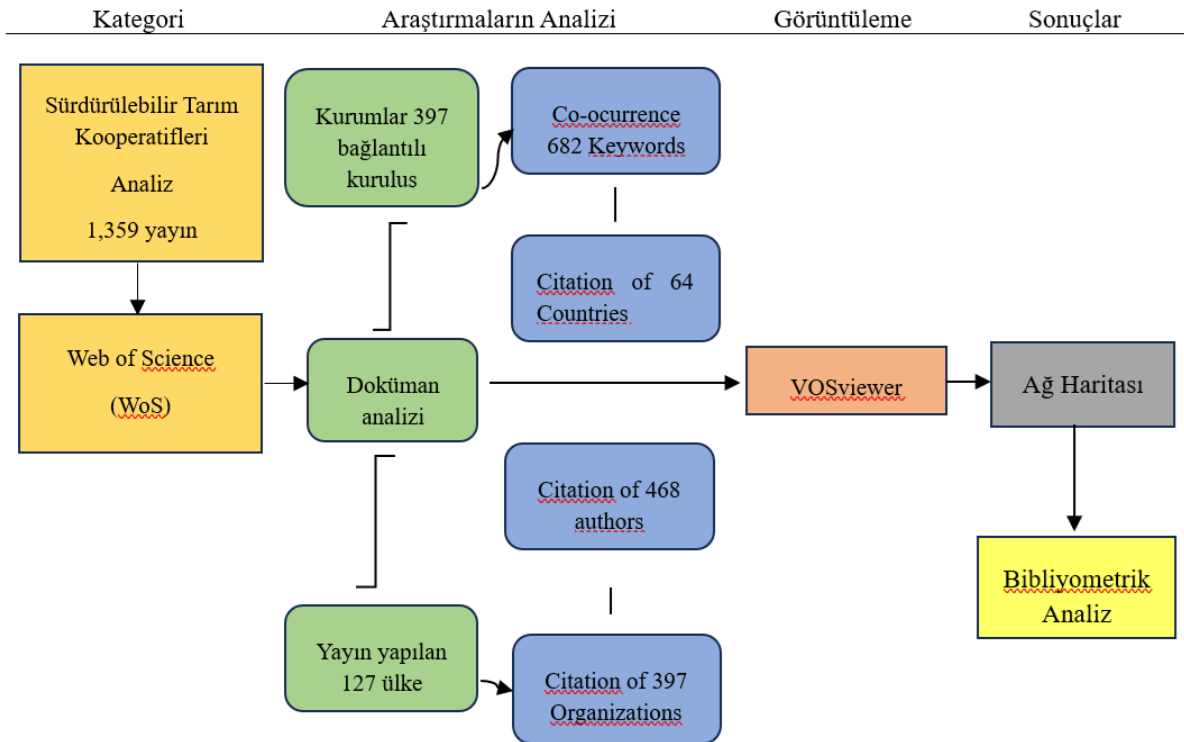
Bibliyometri terimi ilk kez, Pritchard’ın istatistiksel bibliyografya ifadesini yetersiz bulması ve diğer araştırmacıların da bu görüşü paylaşması üzerine ortaya çıkmıştır. Pritchard (Pritchard, 1969)’a göre bibliyometri “matematiksel ve istatistiksel tekniklerin bilimsel iletişim süreçlerine uygulanması” olarak tanımlanmıştır.

Web of Science (WoS), bibliyometrik yöntemlerle gerçekleştirilen çalışmalar için yüksek güvenilirliğe sahip bir veri tabanı olduğundan bu çalışma için tercih edilmiştir (Zupic ve Čater, 2015; Köseoğlu, Okumus, Putra, Yıldız ve Dogan, 2019; Uyar,

Kılıç ve Koseoglu, 2020). Fen Bilimleri, Sosyal Bilimler, Sanat ve İnsani Bilimler alanlarında 12.000’den fazla dergi ve 148.000 konferans bildirisini düzenli bir şekilde tarayan WoS, araştırma alanlarıyla en alakalı ve prestijli yayınlara erişim sağlamaktadır. Bu veri tabanı, araştırma alanlarında yayın yapan uzmanların çalışmalarındaki referans bilgileri ve konu ilişkilerini kullanarak, birbirleriyle bağlantılı tüm kayıtlara linkler sunmaktadır (Thomson Reuters, 2011). Araştırmada kullanılan yöntemin akış şeması Şekil 1’de verilmektedir. Araştırmada ilk olarak Clarivate Analytics’in Web of Science aracı kullanılarak “agirculture cooperatives” ve “sustainable” kelimeleri ile yapılan tarama sonucunda 1,359 bilimsel yayından oluşan bir veri tabanı elde edilmiştir. Araştırmalar; makale, bildiri, inceleme makalesi, kitap bölümü vs. gibi birçok türden oluşmaktadır. Analiz 1991 yılından

2024’e kadar olan döneme odaklanmıştır. Veri toplama 3 Ocak 2025 tarihinde yapıldığından 2024 yılı analize dahil edilmiştir. Analiz parametreleri, sürdürülebilir tarım kooperatifleri alanında en fazla atıf alan ülkeler ve en sık kullanılan anahtar kelimeler olarak belirlenmiştir. Bibliyometrik analizin ağ haritalarını oluşturmak için VOSviewer yazılımının 1.6.20 sürümü kullanılmıştır. Bu araç, WoS’tan alınan sonuçların analiz edilmesine ve bu araştırmada oluşturulan veri tabanından elde edilen bilgilerin düzenlenmesine yardımcı olmaktadır. VOSviewer yazılımı, grafiksel gösterime özel önem vererek, yazar, atıf, belge, kurum ve ülke ağlarındaki bağlantıları görselleştirip bibliyometrik haritaları anlaşılır ve yorumlanabilir şekilde sunarak sonuçların daha görsel hale gelmesini sağlamaktadır (Van Eck ve Waltman, 2010; Luna-Vargas vd., 2024).

Şekil 1. Bibliyometrik analiz sürecinin aşamaları

Araştırmada renklendirilmiş görsel ağ analizindeki dairelerin büyüklükleri, söz konusu faktörlere ait sayı arttıkça genişlemektedir.

Düğüm (daire) renkleri, yapılan çalışmalarda faktörler arasında ortak çalışmaların veya atıfların mevcut olup olmadığını gösterirken, daireler

arasındaki çizgiler ise bu faktörler arasındaki ilişkileri ortaya koymaktadır. Yoğunluk analizlerinde ise sıcak renklerin hâkim olması faktörlerde yoğunluğun fazla olması olarak yorumlanmaktadır. Eş deyişle, sıcak renklerden soğuk renklere geçilmesi ilgili faktörün yoğunluğunun azaldığı anlamına gelmektedir

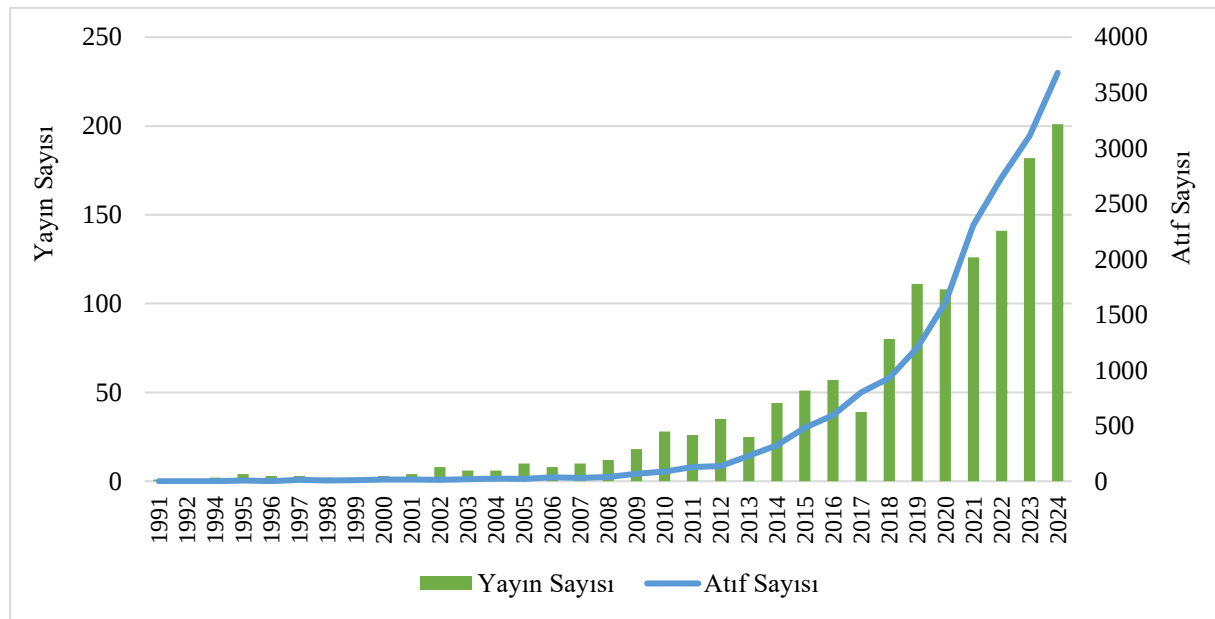
3. ARAŞTIRMA BULGULARI

3.1. Genel Durum

Sürdürülebilir tarım kooperatifleri konusunda yapılan ve Web of Science veri tabanında var olan 1,359 araştırmanın yıllar bazında gösterimine Grafik 1’de yer verilmiştir. Bu grafik

incelendiğinde bu konudaki ilk yayının 1991 yılında bir yayın ile literatüre kazandırıldığı görülmektedir. 2005 yılına kadar yayın sayısı senelik 10 adedin altında kalmıştır. Son 10 yıllık periyotta bu alana olan ilginin arttığı yayın sayılarının düzenli olarak artış gösterdiği görülmektedir. Önceki yıllar dikkate alındığında en fazla yayın 201 adet ile 2024 yılında olmuştur. İlk atıf 1995 yılında gerçekleşmiştir. İki binli yıllar öncesindeki yayın sayılarının sınırlı olması, atıf sayılarının da düşük seviyelerde kalmasına neden olmuştur. İki binli yıllardan sonra atıf sayılarının düzenli bir artış gösterdiği ve 2024 yılında 3,679 atıfla zirveye ulaştığı belirlenmiştir.

Grafik 1. 1991-2024 dönemine ait sürdürülebilir tarım kooperatifleri ile ilgili yayınların ve atıf sayılarının yıllara göre değişimi (adet)

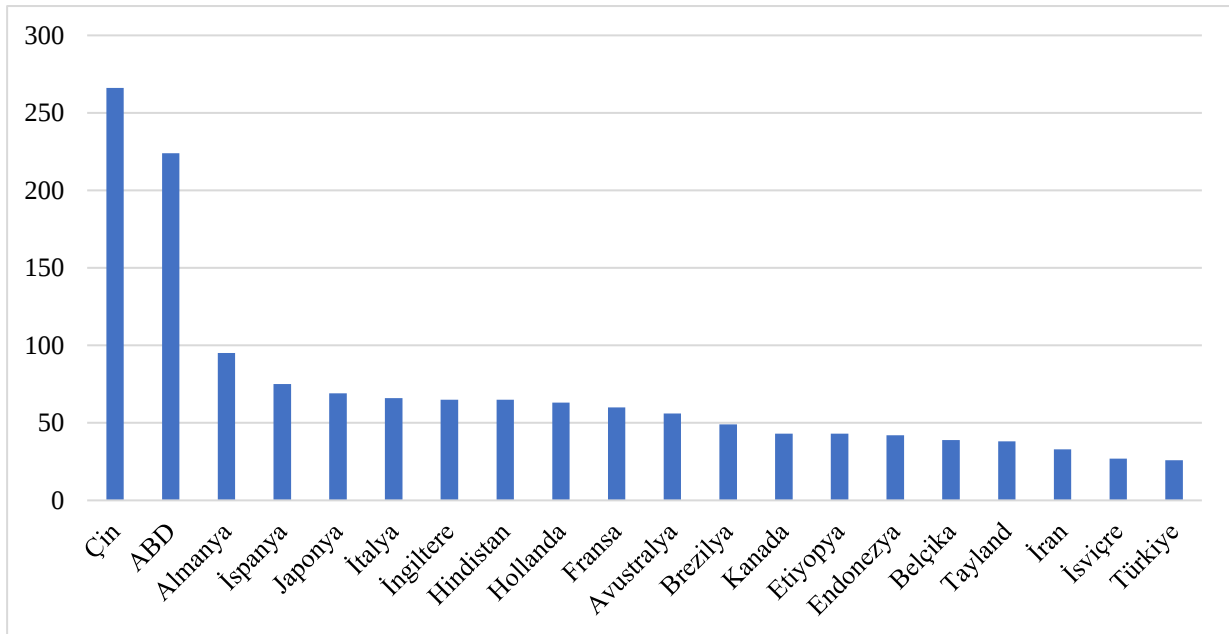
Sürdürülebilir tarım kooperatiflerine ilişkin bilimsel yayınlara katkı sağlayan araştırmacıların ülkelere göre dağılımı Grafik 2’de verilmektedir. Bu konuda literatüre katkı yapan 125 ülke bulunmaktadır, ancak grafikte ilk 20 ülkeye yer verilmiştir. Yayın sayısı bakımından ilk sıralarda Çin, Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Almanya, İspanya, Japonya, İtalya ve İngiltere yer almaktadır. WoS veri tabanında, 2023 yılından itibaren “Turkey” yerine “Türkiye” ismi kullanılmaya başlandığı için bu çizelgede her iki isimle yapılan yayın sayısı birleştirilmiştir. Sonuç

olarak, Türkiye 26 yayın ile son sırada yer almaktadır. Türkiye’de tarım kooperatiflerinin sürdürülebilirliği üzerine yapılan çalışmaların sınırlı olmasının nedenleri, kooperatiflerin etkinliğinin düşük olmasından, tarımsal destek mekanizmalarındaki eksikliklerden ve kooperatiflerin etkinliğini artırmaya yönelik yetersiz politika geliştirilmesinden kaynaklanmaktadır. Tarım kooperatifleri, genellikle yapısal ve yönetsel zorluklarla karşılaşmakta, üyelerinin kooperatif faaliyetlerine katılımı düşük olmakta ve kooperatifler arası

işbirliği yetersiz kalmaktadır. Bu durum, kooperatiflerin ekonomik fayda sağlama, çevresel sürdürülebilirliği destekleme ve sosyal kalkınmayı teşvik etme gibi kendilerinden beklenen işlevleri yerine getirememelerine neden olmaktadır. Bu da akademik çevrelerde tarım kooperatiflerinin sürdürülebilirliği üzerine yapılacak araştırmaların eksik kalmasına yol açmaktadır. Bunun çözümü için, öncelikle tarım kooperatiflerinin sürdürülebilirlik alanında bilimsel araştırmaların teşvik edilmesi, Türkiye'deki tarım

kooperatiflerinin etkinliğini artırmaya yönelik politika geliştirilmesi, kooperatiflerin yönetim kapasitesinin güçlendirilmesi ve üyelerin daha aktif katılımını teşvik edecek eğitim programlarının oluşturulması gerekmektedir. Ayrıca, bu tür iyileştirmelerin sağlanması, akademik çalışmaların da artmasına ve Türkiye'deki tarım kooperatiflerinin sürdürülebilirliği üzerine daha kapsamlı araştırmalar yapılmasına olanak tanıyacaktır.

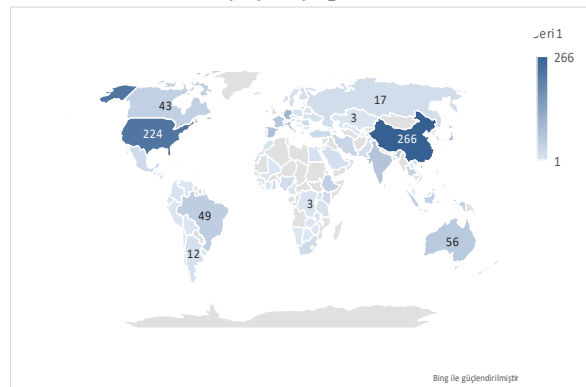
Grafik 2. Sürdürülebilir tarım kooperatifleri ile ilgili araştırmaların ülkelere göre dağılımı (ilk 20 ülke)

Yayın sayılarının dünya haritası şekli incelendiğinde (Harita 1) mavi rengin koyulaştığı yerlerde yayın sayılarının fazla olduğu görülmektedir. Haritada mavi tonunun açık olduğu yerler yayın sayılarının az olduğu ülkeleri, gri renk ile gösterilen yerler ise yayın olmayan ülkeleri göstermektedir. Web of Science'tan elde edilen veriler, toplam uluslararası yayın sayısı bakımından sürdürülebilir tarım kooperatifleri konusunda en fazla bilimsel gelişme gösteren ülkeler arasında Çin'in 266 yayın ile başı çektiğini ve sürdürülebilir tarım kooperatifleri konusunda önemli ilerlemesini ortaya koyduğunu göstermektedir. ABD (224), Almanya (95), İspanya (75), Japonya (69) da en fazla bilimsel

yayın yayınlayan ilk beş ülke arasında yer almaktadır.

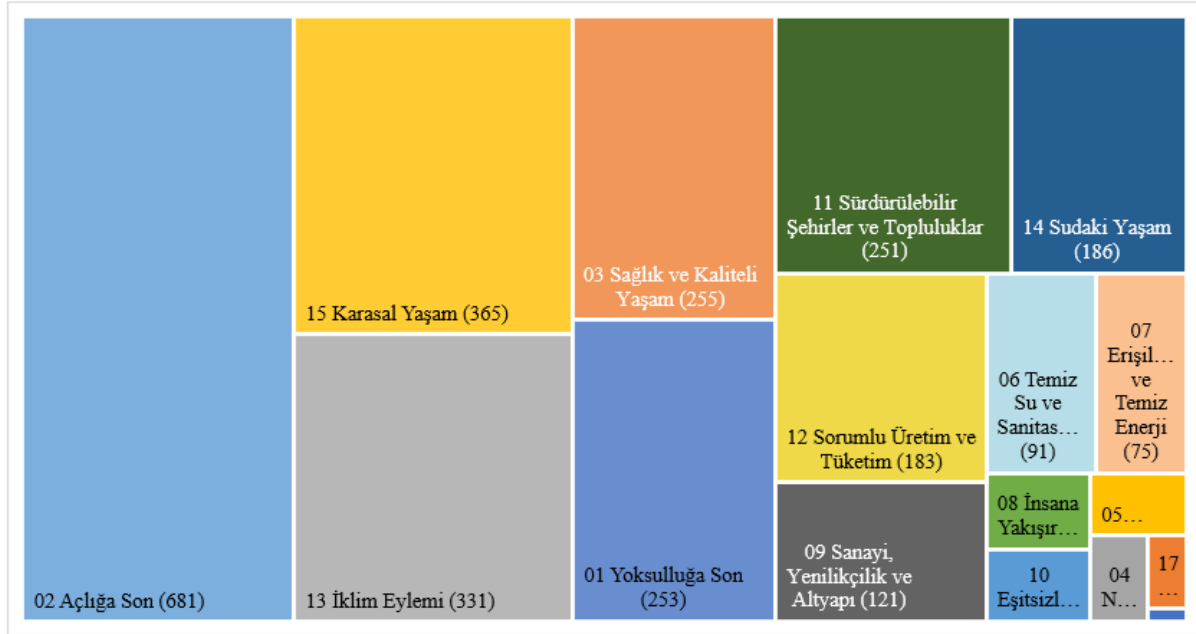
Harita 1. Sürdürülebilir tarım kooperatifleri konusunda en çok yayın yapan ülkelerin haritası

Sürdürülebilir tarım kooperatifleri konusunda yapılan literatürün BM SKH ile eşleştirilmesi Şekil 2’de verilmektedir. Buna göre, SKH’ler arasında en çok SKH 02 (Açlığa Son), SKH 15 (Karasal Yaşam) ve SKH 13 (İklim Eylemi) hedefleri üzerine araştırma yapıldığı belirlenmiştir. Bu hedefleri, sırasıyla SKH 03 (Sağlık ve Kaliteli Yaşam), SKH 1 (Yoksulluğa Son), SKH 11 (Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar) ve SKH 12 (Sorumlu Üretim ve Tüketim) takip etmektedir. Kılıç Topuz ve Bulut’un (2024) tarımsal kooperatiflerin

SKH’lerdeki rolünü incelediği araştırmasında, tarımsal kooperatiflerin birçok SKH üzerinde önemli etkiye sahip olduğunu ve özellikle SKH 01 (Yoksulluğa Son), SKH 02 (Açlığa Son), SKH 05 (Toplumsal Cinsiyet Eşitliği), SKH 08 (İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme), SKH 11 (Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar), SKH 13 (İklim Eylemi) hedeflerine ulaşılmasına önemli katkılar sağladığını tespit etmiştir. Bu bulgular, tarımsal kooperatiflerinin SKH’ler üzerindeki etkisinin güçlü ve paralel olduğunu göstermektedir.

Şekil 2. Sürdürülebilir tarım kooperatifleri ile ilgili araştırmaların Birleşmiş Milletler sürdürülebilir kalkınma hedeflerine göre dağılımı

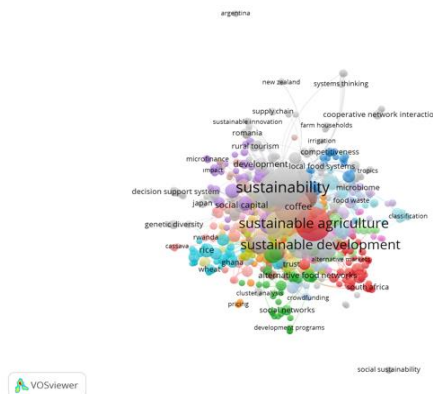
3.2. Bibliyometrik Analiz Sonuçları

Sürdürülebilir tarım kooperatifleri ile ilgili yapılan yayınlarda en çok tekrarlanan anahtar kelimeler analiz edilmiş ve sonuçlar Şekil 3’de verilmiştir. Bir kelimenin en az 2 defa geçmesi kriteri dikkate alınarak yapılan analiz neticesinde en çok tekrarlanan anahtar kelimelerin; sürdürülebilirlik (sustainability) (74), tarım (agriculture) (65), kooperatifler (cooperatives) (59), sürdürülebilir tarım (sustainable agriculture) (57) ve sürdürülebilir kalkınma (sustainable development) (49) kelimeleri olduğu görülmektedir. Kullanılan anahtar kelimeler arasında arz zinciri, sosyal sermaye, güven ve

kırsal turizm gibi konuların da öne çıkan konular olduğu belirlenmiştir. Analiz sonucunda sürdürülebilirlik (sustainability) kelimesinin yoğun bir şekilde kullanılması sürdürülebilir tarım kooperatiflerinin, çevresel, ekonomik ve toplumsal sürdürülebilirliği sağlamaya yönelik büyük bir çaba içerisinde olması ile açıklanabilir. Ayrıca, tarım (agriculture) ve sürdürülebilir tarım (sustainable agriculture) anahtar kelimelerinin birbirini tamamlayan temalar olarak kullanılması, sürdürülebilir tarıma olan ilginin artmasına ve bu alandaki araştırmaların geliştirilmesine işaret etmektedir. Kooperatifler (cooperatives) ve sosyal sermaye (social capital) gibi kelimeler,

kooperatiflerin sürdürülebilir tarım için önem taşıdığını ve sosyal sermayenin bu kooperatiflerin başarısında kritik rol oynadığını göstermektedir. Güven (trust) ve kırsal turizm (rural tourism) gibi konular, araştırmacıların tarım kooperatiflerinin sürdürülebilir olması bağlamında kooperatif ve ortaklar arası güvenin ve kırsal alanların kalkınmasında turizmin önemine olan ilgisini yansıtabilmektedir. Sürdürülebilir tarım (sustainable agriculture) ve kooperatifler (cooperatives) anahtar kelimeleri öne çıkarken arz zinciri (supply chain) anahtar kelimesinin daha az yer alması arz zincirinde tarım kooperatiflerinin etkisine dair literatürde bir boşluk olduğunu göstermektedir ve bu boşluk gelecekteki araştırmalara yol gösterici olabilir.

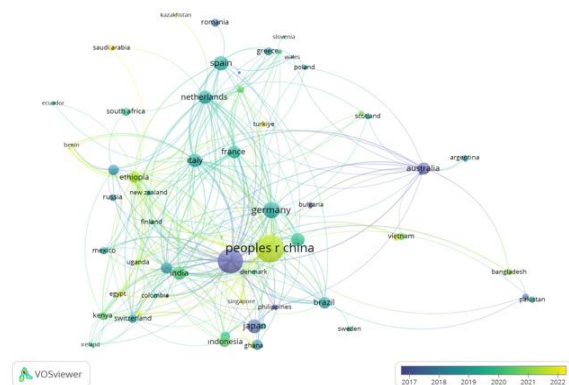
Şekil 3. 1991-2024 dönemine ait sürdürülebilir tarım kooperatifleri ile ilgili yayınlarda kullanılan anahtar kelimelerin bibliyometrik ağ analizi

Ülkelerin atıf sayısına göre yoğunluk haritası Şekil 4’de verilmektedir. Ülkelerin aldığı atıflara göre ağ analizini belirlemek için bir ülkenin en az 2 yayını olması ve en az 1 atıf alması kriteri kullanılmıştır ve 127 ülke arasından 98’i bu kriterleri sağlamıştır. Ancak, birbiri ile bağlantılı 64 ülkenin analizi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda 11 ayrı küme, 300 bağlantı ve 627 bağlantı gücü olduğu tespit edilmiştir. Ülkeler arasında en yüksek atıf alan ülkeler sırasıyla ABD (4,260), Çin (4,025), Almanya (2,129), İngiltere (1,925) ve Japonya (1,848)’dir. Çin ve ABD’nin sürdürülebilir tarım kooperatifleri konusunda yayın sayısı ve atıf bakımından diğer ülkelerin

oldukça önünde olduğu ve bu konuya olan ilgisinin fazla olduğu görülmektedir. Türkiye’de ise toplam 26 yayına 263 atıf yapılmıştır. Toplam bağlantı gücü olarak ise en güçlü ülkeler sırasıyla Çin (148), ABD (137), Etiyopya (97) ve İtalya (89)’dır. Çin, ABD gibi ülkelerin tarım kooperatiflerinin sürdürülebilirliği üzerine yapılan bibliyometrik analizde ön plana çıkmasının arkasında, bu ülkelerin güçlü devlet politikaları, kapsamlı tarımsal destek mekanizmaları ve kooperatifçilikle ilgili kurumsal altyapılarının etkisi bulunmaktadır. Bu ülkelerde, devletin tarımsal kooperatifleri teşvik eden politikaları, finansal destekler, eğitim programları ve sürdürülebilir tarım uygulamalarına yönelik sağlanan kaynaklar, tarım kooperatiflerinin gelişimine büyük katkı sağlamış ve bu alanda yapılan akademik araştırmaların artmasına neden olmuştur.

Şekil 4. Ülkelerin atıf sayısına göre yoğunluk haritası (citation of countries)

Atıf ağlarının belirlenmesi amacıyla, en az 2 yayın ve en az 2 atıf kriterleri dikkate alınarak yazar atıf analizine ilişkin ağ haritası oluşturulmuştur (Şekil 5). Birbiriyle bağlantılı olduğu görülen 283 yazar üzerinde yapılan analiz neticesinde en fazla atıf alan yazarın; 495 atıf ve 23 bağlantı ile Bacon, Christopher, M. olduğu belirlenmiştir. Mendez, V. Ernesto (395 atıf ve 31 bağlantı), Mey, Franziska (323 atıf ve 6 bağlantı), Radtke, Joerg (323 atıf ve 6 bağlantı) ve Rommel, Jens (323 atıf ve 6 bağlantı) en fazla atıf alan ilk beş yazar arasındadır. Atıf sayısı 248 ve 41 bağlantı ile en

araştırmaların BM SKH hedefleriyle güçlü bir ilişki gösterdiği ve özellikle SKH 02 (Açlığa Son), SKH 15 (Karasal Yaşam) ve SKH 13 (İklim Eylemi) hedefleri üzerine yoğunlaştığı belirlenmiştir. Tarım kooperatiflerinin SKH'ne katkısını artırmak amacıyla, yerel ve ulusal düzeyde kooperatiflere özel teşvik programları oluşturulması gerekmektedir. Bu süreçte, tarım kooperatiflerinin SKH'ne yönelik etkilerini ortaya koyabilmek adına kapsamlı alan araştırmalarına da ihtiyaç bulunmaktadır.

Yapılan araştırmalarda en sık kullanılan anahtar kelimeler; sürdürülebilirlik, tarım, kooperatif, sürdürülebilir tarım ve sürdürülebilir kalkınmadır. İlgili literatüre en fazla katkı sağlayan kurumlar ise Çin'de bulunan Sichuan Agricultural University ve China Agricultural University, Huazhong Agricultural University, Hollanda'da bulunan Wageningen University, ve Almanya'nın başkenti Berlin'de bulunan Humboldt University'dir. Atıf sayısı olarak öne çıkan kurumlar ise İskoçya'da bulunan The University of Edinburgh ve Japonya'da bulunan Tokyo University of Agriculture and Technology'dir. Bu aktörlerin uluslararası iş birliğinde önemli rol oynadıkları belirlenmiştir. Daha fazla ülke ve kurum arasında iş birliği sağlanarak literatüre katkı artırılabilir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerin bu alandaki araştırmalara dahil edilmesi teşvik edilmelidir. Araştırmaların daha çok tarım kooperatiflerinin geliştiği ülkelerde olduğu göz önüne alındığında, bu iş birliğinin gelişmekte olan ülkelerin tarımsal kooperatifleşmesine de olumlu yönde katkı sağlayabilecektir.

Elde edilen bulgular, sürdürülebilir tarım kooperatifleri alanındaki akademik çalışmaların küresel ölçekte giderek arttığını ve özellikle Çin ile ABD'nin bu alanda önemli merkezler hâline geldiğini göstermektedir. Yapılan araştırmalar daha çok gelişmiş ülkelerde gerçekleşirken, gelişmekte olan ülkelere sınırlı katkı olduğu belirlenmiştir.

Araştırmada elde edilen bulgular, tarımsal kooperatiflerin sürdürülebilirlik açısından önemli zorluklarla karşılaştığını ortaya koymaktadır. En belirgin zorluklardan biri finansal sürdürülebilirliktir. Birçok kooperatif, yeterli

finansal kaynağa sahip olmadan uzun vadeli sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşmada zorluk yaşamaktadır. Bunun yanı sıra, sosyal sermaye eksiklikleri ve güven sorunları da kooperatiflerin başarısını olumsuz yönde etkilemektedir. Kooperatiflerin iç yapılarındaki zayıflıklar ve yönetsel problemler, topluluk üyeleri arasında yeterli işbirliği ve güven ortamını oluşturmayı zorlaştırmaktadır. Bu durum, sürdürülebilir tarım uygulamalarının etkin bir şekilde hayata geçirilmesinin önünde büyük bir engel teşkil etmektedir.

Bu zorlukların temel nedenlerinden biri, yetersiz eğitim ve bilgi eksiklikleriyle ilişkilidir. Birçok kooperatif, sürdürülebilir tarım teknikleri konusunda yeterli bilgiye sahip olmamakta ve bu da kooperatiflerin çevresel ve ekonomik sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşmalarını engellemektedir. Kırsal bölgelerdeki altyapı eksiklikleri ve sınırlı erişim olanakları da bu zorlukları daha da pekiştirmektedir. Kooperatiflerin verimli bir şekilde çalışabilmesi için gerekli olan alt yapının yetersizliği, yerel ekonomiye katkı sağlama potansiyelini kısıtlamaktadır.

Bu zorluklarla başa çıkabilmek için, kooperatiflerin eğitim ve kapasite geliştirme programlarına yatırım yapması gerektiği görülmektedir. Özellikle kooperatif üyelerinin sürdürülebilir tarım teknikleri, finansal yönetim ve işbirliği konusunda eğitilmesi, uzun vadeli başarılarını artıracaktır. Teknolojik yeniliklerin kullanımı, kooperatiflerin verimliliğini artırma ve doğal kaynakları daha verimli kullanma konusunda da önemli bir çözüm sunmaktadır. Ayrıca, güven oluşturma ve toplumsal dayanışma stratejilerinin uygulanması, kooperatif içindeki ilişkileri güçlendirerek sürdürülebilirlik hedeflerinin gerçekleştirilmesine katkı sağlayacaktır.

Bu araştırmanın sınırlılıkları, verilerin yalnızca Web of Science veri tabanından elde edilmiş olmasıdır. Bu veri tabanındaki yayınlar, tüm literatürü kapsamamakta ve bazı önemli çalışmaların araştırmaya dahil edilmemesine yol açmaktadır. Ayrıca, yalnızca İngilizce yayınların yer alması, özellikle Türkçe dilindeki önemli

araştırmaların kapsam dışı kalmasına sebep olmuştur. Gelecekte yapılacak araştırmalarda, farklı veri tabanlarından yararlanılması ve tarama kapsamının genişletilmesi, literatürün daha kapsamlı ve detaylı bir şekilde analiz edilmesine olanak sağlayacaktır.

Araştırmada sürdürülebilirlik, tarım, kooperatif, sürdürülebilir tarım ve sürdürülebilir kalkınma anahtar kelimeleri öne çıkarken, arz zinciri (supply chain) anahtar kelimesinin daha az yer alması, tarım kooperatiflerinin arz zincirindeki etkisine dair literatürde bir boşluk olduğunu göstermektedir. Bu boşluk, gelecekteki araştırmalara ışık tutabilecektir.

KAYNAKLAR

Abebaw, D. and Haile, M.G. (2013). The Impact of Cooperatives on Agricultural Technology Adoption: Empirical Evidence from Ethiopia. *Food Policy*, 38, 82–91. <http://dx.doi.org/10.1016/j.foodpol.2012.10.003>

Aboah, J., Lees, N., De Ponti, S. (2024). A Review of Economic, Relational, Social and Environmental Measures of Agricultural Cooperatives Performance: Trends, Sectoral, and Geographical Association. *International Food and Agribusiness Management Review*, doi: 10.22434/IFAMR1058

BM, (2001) Birleşmiş Milletler, <https://www.un.org/tr> Erişim tarihi: 16.01.2025.

BM, (2025). Birleşmiş Milletler, <https://2025.coop/> Erişim tarihi: 16.01.2025.

Calle, F., González-Moreno, A., Carrasco, I., Vargas-Vargas, M. (2020). Social Economy, Environmental Proactivity Eco-innovation and Performance in the Spanish Wine Sector. *Sustainability*, 12(15), 5908. <https://doi.org/10.3390/su12155908>

Figueiredo, V. Franco, M. (2018a). Factors Influencing Cooperator Satisfaction: A study Applied to Wine Cooperatives in Portugal. *Journal of Cleaner Production*, 191, 15–25. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2018.04.177>

Figueiredo, V. Franco, M. (2018b). Wine Cooperatives as a Form of Social

Entrepreneurship: Empirical Evidence About Their Impact on Society. *Land Use Policy*, 79, 812–821.

<https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2018.09.022>

Finger, R., Droste, N., Bartkowski, B., ve Ang, F. (2022). A Note on Performance Indicators for Agricultural Economic Journals. *Journal of Agricultural Economics*, 73(2), 614-620. <https://doi.org/10.1111/1477-9552.12473>

Gonzalez, R.A. (2018). *Farmers' Cooperatives and Sustainable Food Systems in Europe*. Routledge. <https://www.routledge.com/Farmers-Cooperatives-and-Sustainable-Food-Systems-in-Europe/Gonzalez/p/book/9780367510947>.

Gülmez, M., Oğuz, S., ve Yalçıntaş, D. (2020). Sosyal İnovasyon Alanındaki Yayınların Görsel Haritalama Yöntemiyle Bibliyometrik Analizi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 11(Ek), 90-101. <https://doi.org/10.21076/vizyoner.727490>

Güzeller, C. O., ve Çeliker, N. (2018). Bibliometric Analysis of Tourism Research for the Period 2007-2016. *An International Journal of Akdeniz University Tourism Faculty*, 6(1), 1-22. <https://doi.org/10.30519/ahtr.446248>

Hansen M., Morrow, J. L., ve Batista J. C. (2002). The Impact of Trust on Cooperative Membership Retention, Performance and Satisfaction: An Exploratory Study. *The International Food and Agribusiness Management Review*, 5(1), 41-59.

ICA, 2012. International Cooperative Alliance, <https://ica.coop/en/cooperatives/facts-and-figures> Erişim tarihi: 20.12.2024.

ICA, 2023. International Cooperative Alliance, <https://ica.coop/en/cooperatives/facts-and-figures> Erişim tarihi: 20.12.2024.

ICA, 2024. International Cooperative Alliance, <https://ica.coop/en/cooperatives/facts-and-figures> Erişim tarihi: 20.12.2024.

ICA, 2025. International Cooperative Alliance, <https://ica.coop/en/cooperatives/facts-and-figures> Erişim tarihi: 20.12.2024.

İzmir, O. ve Güven, B. (2024). Tarım, Turizm ve Pazarlamanın Sıra Dışı Birlikteliği: 1996- 2024

- Döneminin Bibliyometrik Analizi. Tarım Ekonomisi: Güncel Teorik ve Uygulamalı Çalışmalar (ss. 132-149). Ekin Yayınevi.
- Karantininis, K., ve Zago, A. (2001). Endogenous Membership in Mixed Duopsonies. *American Journal of Agricultural Economics*, 83(5), 1266-1272. <https://www.jstor.org/stable/1244818>
- Kaya, Ö., Kılıç Topuz, B. (2023). Arıcılık İşletmelerinin Sürdürülebilirliğinin Sosyal Boyutunun Ölçülmesi: Iğdır İli Örneği. *Türk Tarım ve Doğa Bilimleri Dergisi*, 10(2), 299-310.
- Kılıç Topuz, B. (2017). Samsun İli Tarımsal Üretici Birliklerinde Güven ve Performansa Etkili Faktörler. Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, (Doktora Tezi), Samsun. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=q3-d9QtLoVA2OMExHskJpf2m8ssBMA1SSledUghgOAwu3MpsIpzfHPv45Ba-m2Oi>
- Kılıç Topuz, B., Eydur, E., Ertürk, Y. E., ve Bozoğlu, M. (2022). CHAID Algoritması ile Üyelerin Tarımsal Örgütlerin Genel Kurul Toplantısına Katılımını Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi: Iğdır İli Örneği. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Tarım ve Doğa Dergisi*, 25(2), 380-391. <https://doi.org/10.18016/ksutarimdog.vi.915325>.
- Kılıç Topuz, B., ve Bulut, M. (2024). The Role of Agricultural Cooperatives in Sustainable Development Goals. *Sustainable Development and Engineering Solutions for the Tourism, Agriculture, and Food Sectors*, İKSAD Publishing House, 119-140, Ankara.
- Kocabaş, C., ve Alkan, G. (2020). Sürdürülebilir Kalkınma Alanındaki Yayınların R Programı ile Bibliyometrik Analizi. *OPUS International Journal of Society Researches*, 16(29 Ekim Özel Sayısı), 3714-3732. <https://doi.org/10.26466/opus.707518>
- Köseoglu, M. A., Okumus, F., Putra, E. D., Yıldız, M., ve Dogan, I. C. (2019). Conceptual Structure of Lodging-context Studies: 1990-2016. *Journal of Hospitality & Tourism Research*, 43(4), 573-594. <https://doi.org/10.1177/1096348018823912>
- Kumar, A., Saroj, S., Joshi, P. and Takeshima, H. (2018). Does Cooperative Membership Improve Household Welfare? Evidence from a Panel Data Analysis of Smallholder Dairy Farmers in Bihar. India. *Food Policy* 75: 24–36. <https://doi.org/10.1016/j.foodpol.2018.01.005>
- Leite, A.E. De Castro, R. Jabbour, C.J.C. Batalha, M.O. Govindan, K. (2014). Agricultural Production and Sustainable Development in a Brazilian Region (Southwest, São Paulo State): Motivations and Barriers to Adopting Sustainable and Ecologically Friendly Practices. *International Journal of Sustainable Development and World Ecology*, 21(5), 422–429. <https://doi.org/10.1080/13504509.2014.956677>
- Luna-Vargas, S., Pensado- Leglise, M.d.R., Rosano-Peña, C., Marques-Serrano, A.L. (2024). Socio-Eco-Efficiency in Agroforestry Production Systems: A Systematic Review. *Sustainability* 16(19), 8589. <https://doi.org/10.3390/su16198589>
- Marques, A. Teixeira, C.A. (2023). Vine and Wine Sustainability in a Cooperative Ecosystem—A Review. *Agronomy*, 13, 2644. <https://doi.org/10.3390/agronomy13102644>
- Mojo, D., Fischer, C. and Degefa, T. (2017). The Determinants and Economic Impacts of Membership in Coffee Farmer Cooperatives: Recent Evidence from Rural Ethiopia. *Journal of Rural Studies* 50, 84–94.
- Osareh, F. (1996). Bibliometrics, Citation Analysis and Co-citation Analysis: A review of Literature I. *Libri*, 46(3), 149-158. <https://doi.org/10.1515/libr.1996.46.3.149>
- Österberg, P. ve Nilsson, J. (2009). Members' Perception of Their Participation in the Governance of Cooperatives: The Key to Trust and Commitment in Agricultural Cooperatives. *Agribusiness*, 25(2), 181-197. <https://doi.org/10.1002/agr.20200>
- Pritchard, A. (1969). Statistical Bibliography or Bibliometrics. *Journal of documentation*, 25, 348.
- Richter, B., & Hanf, J. H. (2021). Sustainability as “Value of Cooperatives”—Can (Wine) Cooperatives Use Sustainability As a Driver for a

- Brand Concept?. Sustainability, 13(22), 12344. <https://doi.org/10.3390/su132212344>
- Tankuş, E., Sökmen, A., Şahin, N. G. G. (2023). Sürdürülebilir Turizm Ekseninde Birleşmiş Milletler 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerinin Bibliyometrik Analizi. Journal of Tourism and Gastronomy Studies, 11(3), 2238-2263. DOI: 10.21325/jotags.2023.1291
- Tey, Y.S. Li, E. Bruwer, J. Abdullah, A.M. Brindal, M. Radam, A. Darham, S. (2014). The Relative Importance of Factors Influencing the Adoption of Sustainable Agricultural Practices: A Factor Approach for Malaysian Vegetable Farmers. Sustainability Science, 9(1), 17–29. DOI 10.1007/s11625-013-0219-3
- Thomson Reuters. (2011). Web of Science SM. Thomson Reuters Quick Reference Guide, 1-8.
- Uyar, A., Kılıç, M., ve Koseoglu, M. A. (2020). Exploring the Conceptual Structure of the Auditing Discipline Through Co-word Analysis: An International Perspective. International Journal of Auditing, 24(1), 53-72. <https://doi.org/10.1111/ijau.12178>
- Van Eck, N., ve Waltman, L. (2010). Software Survey: VOSviewer, A computer Program for Bibliometric Mapping. Scientometrics, 84(2), 523-538. <https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.50639> 10.1007/s11192-009-0146-3
- WCED. (1987). Development and International Economic Co-operation: Environment. New York: Report of World Commission on Environment and Development.
- World Cooperative Monitor, (2023). Exploring the Cooperative Economy Report 2023.
- Yu, L., Chen, C., Niu, Z., Gao, Y., Yang, H. ve Xue, Z. (2021). Risk Aversion, Cooperative Membership and the Adoption of Green Control Techniques: Evidence from China. Journal of Cleaner Production 279: 123288. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2020.123288>
- Yüceer, S.E., Tan, S., Tan, S.S., Durmuş, E. (2021). Çeltik Üretiminin İklim Değişikliği Üzerine Etkisi Konulu Araştırmaların Bibliyometrik Analiz Yöntemiyle İncelenmesi. Tarım Ekonomisi Dergisi, 26(2), 91-100. DOI 10.24181/tarekoder.963118
- Yüceer, S.E., Tan, S. (2022). Tarım Politikaları Literatürünün Bibliyometrik Analiz Yöntemiyle İncelenmesi. Tarım Ekonomisi Araştırmaları Dergisi, 8(2), 156-169.
- Zeweld, W. Van Huylbroeck, G. Tesfay, G. Speelman, S. (2017). Smallholder Farmers' Behavioural Intentions Towards Sustainable Agricultural Practices. Journal of Environmental Management, 187: 71–81. <https://doi.org/10.1016/j.jenvman.2016.11.014>
- Zhang, S., Sun, Z., Ma, W. ve Valentinov, V. (2020). The Effect of Cooperative Membership on Agricultural Technology Adoption in Sichuan, China. China Economic Review 62: 101334. <https://doi.org/10.1016/j.chieco.2019.101334>
- Zhou, J., Liu, Q. and Liang, Q. (2018). Cooperative Membership, Social Capital, and Chemical Input Use: Evidence from China. Land Use Policy, 70: 394–401. <https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2017.11.001>
- Zupic, I., ve Čater, T. (2015). Bibliometric Methods in Management and Organization. Organizational Research Methods, 18(3), 429-472. <https://ssrn.com/abstract=2267251>